

ШЫҢ

1925 чылда үлдөп чыккан

1967 ч.
НОЯБРЬ
30
ЧЕТВЕРГ
№ 282 (6918).

Өртөө 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ШКОЛА БОЛГАШ УРУГЛАР

«Никит билгиниң ортумак школаның амылын улам энкидер хемчегер дугайында» СЭКП ТИ-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күлүзүп алгандан бээр бир чыл эртин турар. Доктаалда улуг кичээлдин өөредилгенин чорударының айтырыгларын чазарткыч бую-биле көөрүнчө угландырган. Уругларны кижизидеринге болгаш өөредилгенинге школаларга бүгү талайыг дузалашчынын көргүзөр ужурулук партия, хой-ниити болгаш ажил-агый органнарның ролунуң дугайын доктаалда онзапай айтырган. Ол ышкаш уругларның күш-ажылын кижизидилгезин күштелдирерин, школаларның материал-техниктиг базаларын бышыгларынга дузалаштын суменеп турар.

Юбилейлик чылда Тываның улус өөредилге ажилдаңчылары социализмни күлүзүлгелерин алгаш, аларның куусулдээн дээш эвээш зөөс күчүнүн ичиникин үндүргенер. Чаз өөредилге чыгында школаларны, интернаттарны үлөгөрлүк белеткизин дээш, Танды районга социализмни чарыштып бири чөрин, ичиникин Бин-Хем районга, үшкүзүн Нызыл хоорайга тывыскаан. Юбилейге бараан болуурган социализмни чарышса тилеккем болган Туранның № 1, Нызылдың № 7 ортумак школаларында, Чөөн-Хемчиктин Хайыракан, Вөрүнүң Сагыл сес чыл школаларында СЭКП ТИ-ның обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң турсасалдыг утарынын менгеде кадагалары-биле тывыскаан билдир бис.

Айтыккан школаларда өөредилге-кижизидилгени амылдар бедик денелде, уругларның идея-политиктиг, эстетиктиг кижизидилгезинде сагыш салган, дайыкчы болгаш күш-ажылы чачылдарга кижизидилгенин чорууду турар. Бө школаларның амылында онзагай чүүл—ада-мелер-биле харылааның дээштик быкынында, эт-херекселге намың болуу болгаш күш-ажылы дундулуп көөр чорукна школаларының чачылтырып, кижизидилгелеринде. Школа коллективтериниң амыл-чорудулганында эн-не хары-салгалыг, ыччалда-даа бистик чамдык школаларымызга эн-даа бүрүк-биле шиктиреттинин чадап турар айтырыг ада-мелер-биле амылы уш школаларга шын организастаар дугайы болуп турар. Ада-мелер-биле школаның аразында харылааның бот-боттарына дузалыг, үрө-түңкелдиг болган турар умурлуг. Өөреникчилерин өөредилгезин, чорумунун дугайын ада-мелер чүгүлө дундулуп кээш, өг-булендиң байдалын сонунурап көрбөс, намың дуза, чүмү сумелдерин башы бузуу бодавас болза хоржок. Ада-мелер школаның амылы дээш бир денел сагыш чөвап, башкылар коллективтериниң бүлүгү дузалашчылары апарган черлерде амыл-херектин бүдүгүрүн амылдар бадыткан турар-дыр.

Башкылаашкын амылының шынарын бедидип тургаш, эки көргүзүлгелерин чедип алган башкылар коллективтерин, тус-тус эртемнер башкылары, класс удуруткучулары бисте бар. Эрткен өөредилге чыгында нитизи-биле 28 коллектив, 465 башкы өөреникчилерге бымыг билгилерин берип шыдаан. Өөредилгениң болгаш кижизидилгенин үндөсүн болуу бүгү-не башкылаашкын амылын энкидер деп ортумак школа дугайында доктаалдык шиктирерин хары оя болуу.

Республиканың школаларында өөредилге чыгынын бири улауу эртен. 1967—68 өөредилге чыгынын бири чартын чыдаас доостур. Нызылдың № 5, 10, Улуг-Хемниң Иштин-Хем сес чыл дээш өскө-даа элээн хой-ниити школалар бири улаууда багыт зөөс түндүлдиг болган. Ондашкан амыл-херекте бедик хары-салгалыг иштер бедип, ол дээш билгит-мергежилдин харам чөккө бараалаштып турар бедун амыл-херекти башкылар Тывада хой-ниити № 10 болгаш № 2 школаларында эки класс башкылары, хоочун шестер А. Н. Башкыров болгаш А. А. Алдан-оол, өзүр олдуар амыл удуруткучулар—Вөрүнүң Сагыл школаның директору М. Д. Бичиш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, Эркинин Марен сес чыл школаның өөредилге оргелечкиси В. Ш. Танава ышкаш башкыларын ады хейге билдирген.

Школаның улус өөредилге амылдарының шиктирлеп турар чугула сорулгаларының бирээзи—бүгү-ниити өөредилгенин дугайында Хойлууну амылдарга канчаар боттандырып турсавыс болуу. Уш кижизидилгени бирээзи-ле өөренип турар бистик чуртувус 1970 чылга чедир аныктарын бүгү-ниити ортумак өөредилгезинде шиктирерин партианың XXIII съездине айтыган. Бө чугула сорулга республиканың школаларында багыт куусеттинин турар. 1967—68 өөредилге чыгынын баштайгы айында Бин-Хем райондан 25 өөреникчи, Нызыл хоорайдан 14 кижизидилгелер чыдааган чөк өөреникчи турган. Ол ышкаш Вөрүден 42, Улуг-Хемден 34, Барын-Хемчиктен 35 өөреникчи школалар өөреникчи болган. Бүгү-ниити өөредилгенин дугайында Хойлуу Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның школаларында багыт зөөс куусеттинин турар. Шүптү 23 школаларыг Чөөн-Хемчиктен 7 кижизидилгелер чыдааган болганы-биле өөреникчи барган. Таңдының школалары бө талазы-биле республикада эн дээр чөреде турар.

Бүгү-ниити өөредилгенин боттандырып чүгүлө школаның болгаш аңаа ханзаарышкан организасталарының херээ дээр болза черле шын зөөс, 8 класс дооскан азы өскө-даа класстын өөреникчизи өөредилгезин ара нагбай, уламчылаан турарын чедип алыр дие, ада-не бүрүзү, партия, совет органнар, бүүдүрүлгө, албан черлери, ноахо, совхозтар удуруткучулары бө херекти бодунга чөк кылар көөр болгаш бүгү талайыг деткиченин школага көргүзөр ужурулук. Ийи чылчылар чөк өөредилгени чедип алыр база иорум-чурум алдаашкынардын болуубазы бүгү-ниити өөредилгезин дугайында Хойлууну күсүдериниң ылаптыг үндөсүн дээрзин ут-пас херек.

Интернаттарда чурттап турар уругларның эш-чөм, идик-хөп хандырылганын шынарындары, школаларын от-ыянын үспөдиз бистик байдалдарымызга база чугула айтырыгларын бирээзи. Материалдыг базадан өөредилге чорудулганының шынары нөл ханзаарып. Мурнуку чылдарың четпестерин каттаптавас дээш, ылаңыл районнарның улус өөредилге илдистерин, школалар директорлары хыналда-хайгааралды бичин-даа кошнатпайн, ажил-агыймы, ээ-хары-салгалыг болуу ужурулук. Өөредилге болгаш кижизидилге база өскө-даа чүүлдер талазы-биле четпестер туруп иеле, аларны баш удуу чайладарының бүгү хемчеглерин алыры чугула.

Школа болгаш уруглар Коммунисттик партияның болгаш Совет чазактын хун буру ада сагыш салышының тавунга туруп келген. Коммунисттик тургузуушкунун чугула сорулгаларының бирээзи—бүгү талазы-биле сайзырангай чаз кижини кижизидер. Бичангаш школа болгаш өөредилге айтырымын чугулазы, оң ужуу-дузасы чүгүлө бө хунуң чөккү сорулгаларын шиктирээри-биле дүгүлүп турар зөөс, харын бистик чырыктылыг келер үвекс—коммунизм тургузуучуларының дээртэги сорулгалары-биле хемчегтинер ужурулук.

Школаның башкы, өөредилгенин деңгели, кижизидилге амылының шынары бистик улусчу башкыларынның тура сорулгун, арес шудуру амыл-инжендер ханзаарып. Юбилейлик чыл-биле денге доостур 1967—68 өөредилге чыгынын бири чартын чедикшинин доостур дээш школаларның башкылар коллективтери, район, хоорай улус өөредилге илдистерин партия, совет, хой-ниити органнарның доктаалдык деткичезинде дайнысшаан, улам күчүндүрүшкүн ажилдары негеттинип турар.

СЭКП ТИ-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тин чүдүлүг деп санааны, «Беш чыл план» деп мурнакчы бүдүрүлгө коллективтеринин патриоттуг эрежелерин бүгү республикаларын үндүрүп, турду ортумактарын, ноахо, совхозтарын, крайларда, об-дестарда илгит деткиченин ап турар. СЭТА-нын корреспонденттери беш чыл планын хуусаа бетинде күсүдерин дээш чарыштып улам калбарып турарымыздыктай.

Беш чыл планын хуусаа бетинде

дуртук заводунун домбаты-лары демей-продукция бүдүрүп үндүрүп талазы-биле социализмни чыл күлүзүлгелерин ийи катан алыр күсүдөткөн. Чыл эгезинде бээр планда экир берген шөй үкөн мун тоноа болган. Оң бештиң дүрт кезин автоматтыг 3 дугаар суугунун коллективтерин үлүг-хуурунча өвөшкөн. Бүдүрүлгенин ол эн эки бригадаларының башкылары мастерлер Г. Киралдаев, М. Камза-

Ажыгдалда кирген

Каз-Хем районун «Ымыл туку» көдө ажил-агый артели улуг, биче хемчөгүлүк чаз туугларны улаа-дараа ажыгдалга кирип турар. Колхозтун чолаачылары болгаш механизаторлары чокта чаз эки белекти—40 автомашина кирер гаражты алган. Гараж эки деритинген болгаш илдегелдик одага системасы-биле хандырылган. Ам үеде оң бир чартын ажыгдалда бүрүн кирген, мыда колхозтун автомашиналарын болгаш дугу-лук тракторларын шүптүзүн кирген.

Гараж дээрге колхозтун Куль-тура бажыкынын дараазында ажыгдалга кирген база бир улуг болгаш эки шынарлыг чаз тууду болуу турар.

Урезин арыглаашкыны

Чөөн-Хемчик районун «Чыраа-Бажы» совхозунун Чыраа-Бажы салбырында урезин арыглаашкыны организастыг чоруп турар. Инда 10 кижизидилгелер мал ажыгдал, ам 380 тонна урезиниң нарын машинага арыглааш, складга болгаш сарайларда урган. Оң штинде кызыл-тастың «Саратов-29» деп сортту 280 тонна.

Урезин арыглаачыларының аразында херээжендер Кара-Саа Серин, М. Эмлек, база бө харлыг Сарылар Согна ирей олар, урезин арыглаашкыныга мурнунда чылдарда иделкейлиг ажыгдал турганы ышкаш, ам база эрестиг ажыгдал турарлар.

Баштайгызы доозулган

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барын-Хемчик районун «Большевик» колхозу урезиниң баштайгы арыглаашкынын дооскан. Оң түндүгүнде 100 тонна арбай, 45 тонна сула, 5 тонна

Хойлар кышкы одарларда

Барын-Хемчик районун «Барлык» совхозунун Бижиктиг-Хая салбырында коммунист С. Норбу-Самбууза удурткан хойжу бригадада Алыг-Шатта кыштаанда көжүп келген. Ол бригадада шүптү 17 кодан шээр мал бар. Хой кажаларын чыгылап дооскан. Кыштада курлавырлаткындан мал чөмөрүнө неместир сизен сөөртүрүн ам-даа уругулулар турар. Нитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер ажыла ол бригаданың кежигүннери коммунист хойжулар О. Үндүк,

Бежелээ белен

«Х Улуг хурал» колхозтун механизаторлары, тараа ажаап алышкыны соон дарыг техника септелгезин кирген. Оң ачмында дертук кварталда септер ден көрдүнгөн 5 тракторун септеп дооскан. Улуг-Хем районун өскө ажил-агыйларында техника септелгезин оожук тешипкан. Амыа чедир 17 трактор, 30 амык септеп кирген. Ылаңыга эн хой, техниканың «Найрал» совхоз тракторлар болгаш өскө-даа техника септелгезин чүгөс ноябрь 20-де кирген. Мындаг оожук темпин ажил-агыйларын удурткучулары ам дүредирин негеттинип турар.

Улегерин көргүзүп турар

«Чыраа-Бажы» совхозтун партия болгаш комсомол организасталары Чөөн-Хемчик районда улуг организасталарга ханзаарып турар. Совхозтун партия организасталарында 160 коммунисттер, комсомол организасталарында 350 комсомолчулар бактап турар. Совхоз юбилейлик чылда күрүнеге көдө ажил-агый продуктуларын сазарын хуусаа бетинде ажып күсүдөткөн. А күрүнеге тараз сазлар планын 3,2 катан ажып дүжааган. Мал бажын өстүрери планда көрдүнгөндөн база ажып турар.

Партия болгаш комсомол организасталары коммунисттерин болгаш комсомолчуларын совхозтун ажил-агыйларын чугула адырларын тургускан. Олар тус-тус ажылап турар черлеринде социализмни чарыштып эгелечкелери чинге-тараа арыглаштыган. Тараа арыглаашкыныга амыкчы Бичин-Уруг Хомушук, шаң эргелечкиси Мандак Хомушук олар эки ажылааннар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ЭРТЕМИ 50 Чылда

Көдө ажил-агый эртемнеринин В. И. Ленин аттыг бүгү-эвиле академиязының президентин П. П. Лобанов ачтыкан. Юбилейлик хуралды киркичелери СЭКП ТИ-ның Политбюроу сөз-тастыг хундулук президиуну чалгыс ап-сеткидик сонгаан. Совет эрге-чагырганың 50 чылдарынын дургузунда социализмни көдө ажил-агыйнын өрткен оруунун дугайында ССРЭ-ниң көдө ажил-агый министрин В. В. Манкевич илеткел кылган. Көдө ажил-агыйны социализмге бау-биле чазартканында Ленинчи кооператив планын шыла-

эртемнеринин В. И. Ленин аттыг бүгү-эвиле академиязының президентин П. П. Лобанов ачтыкан. Юбилейлик хуралды киркичелери СЭКП ТИ-ның Политбюроу сөз-тастыг хундулук президиуну чалгыс ап-сеткидик сонгаан. Совет эрге-чагырганың 50 чылдарынын дургузунда социализмни көдө ажил-агыйнын өрткен оруунун дугайында ССРЭ-ниң көдө ажил-агый министрин В. В. Манкевич илеткел кылган. Көдө ажил-агыйны социализмге бау-биле чазартканында Ленинчи кооператив планын шыла-

раңгай идеяларын боттангып чугулаан. Көдө ажил-агый продукциязын хемчээ Совет эрге-чагырга чылдарынын дургузунда барык үш катан угаткан. Кызыл-таст, чигир сөккөз, картофель, дөн, сүт бүдүрүп талазы-биле Совет Эвилде делегелин бириги, а хөвөч бүдүрүп талазы-биле—ийги черин ээлеп турар. Бө чылдын чурттуг хой районнарында агаар-бойдуз байдалы тазарып чок болза-да, мал, чер ажилының культураның көдүрүп талазы-биле сөөлүтү улаң дургузунда ботталдырган хемчегер күрүнеге мал, чер ажилының продуктуларын күүсүдүр арганы чурттуг колхоз, совхозтарына берген.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮНҮ

К. Чынан, Х. Чыраал, М. Сүгүр-оол олар эки ажылап, төлөтүг үлөгөр-чижекти көргүзүп турарлар. Хойжу К. Чынан өг-булендиң бөми-биле бө чылын 12 тонна сизенни кезип белеткеп алаш, кыштаан эки чыгылап дооскан. Төрүүр чус хойга онааштыр хойжу О. Үндүк 100, а К. Чынан 95 хурааны менди алган. Бригаданың одарларында хар амыг үеде чөвө, ыччангаш мал суггарар суг сөөртүр машиналары тургускан.

«Х Улуг хурал» колхозтун механизаторлары, тараа ажаап алышкыны соон дарыг техника септелгезин кирген. Оң ачмында дертук кварталда септер ден көрдүнгөн 5 тракторун септеп дооскан. Улуг-Хем районун өскө ажил-агыйларында техника септелгезин оожук тешипкан. Амыа чедир 17 трактор, 30 амык септеп кирген. Ылаңыга эн хой, техниканың «Найрал» совхоз тракторлар болгаш өскө-даа техника септелгезин чүгөс ноябрь 20-де кирген. Мындаг оожук темпин ажил-агыйларын удурткучулары ам дүредирин негеттинип турар.

Министр шиктирлеттинген алыг-агыйларын, чурттуг көдө ажил-агыйнын улуг сорулгаларын тодарап чугулаан. Оң соода Совет эрге-чагырганың 50 чылдарынын дургузунда көдө ажил-агый эртемнинин В. И. Ленин аттыг бүгү-эвиле академиязының президентин П. П. Лобанов илеткел кылган. Ам чурттуг хойлары көдө ажил-агый культураның үнелиг сортулары-биле тарыттып турар. «Безост-1», «Миропоска-808», «Саратовская-29» кызыл-тастар—бистик селективастык чоргалары. Үнүш эртемнинин төгүзүндө күтүп тарып калып кызыл-таст эн баштайла адылган. Совет тарымал тоорукар тулган өскүр. Чигир сөккөзүндө чалгыс урезиниң сорттары, ханайк болгаш бөресек ханайк урезинери, арыг ханайк кукуруза урезинери тургустунган. ССРЭ-ге чүгүлө сөөлүтү оң чыл дургузунда белин көдө ажил-агый культураның 600 амыг чаз сорттарын ажыгдалга кириген.

Турумчуп алган

Чөөн-Хемчик районун «Искра» көдө ажил-агый эртемнинин малчылары 1967—1968 чылдың кызылныга эки белектилдиг ужурулук турар. Ам үеде малчылар кыштагаларыны көжүк, мал чөмөкчү курлавырларын чедирип каан кыштагаларында. Хойжулар Ондар Аддым-оол 320 баш, Монгуш Сендакы 327 баш, Куулар Сууду-оол 334 баш хойну тус-тузунда малдан турар. Бө хойжулар кышка белекчелерин шүптүзүн боттары кызыл, малдан турар хойларына чегир сизени белеткеп алган. Олар ам кыштагаларына бурун белеткеп каан кыштагаларында.

«Х Улуг хурал» колхозтун механизаторлары, тараа ажаап алышкыны соон дарыг техника септелгезин кирген. Оң ачмында дертук кварталда септер ден көрдүнгөн 5 тракторун септеп дооскан. Улуг-Хем районун өскө ажил-агыйларында техника септелгезин оожук тешипкан. Амыа чедир 17 трактор, 30 амык септеп кирген. Ылаңыга эн хой, техниканың «Найрал» совхоз тракторлар болгаш өскө-даа техника септелгезин чүгөс ноябрь 20-де кирген. Мындаг оожук темпин ажил-агыйларын удурткучулары ам дүредирин негеттинип турар.

Улусчу амылдары

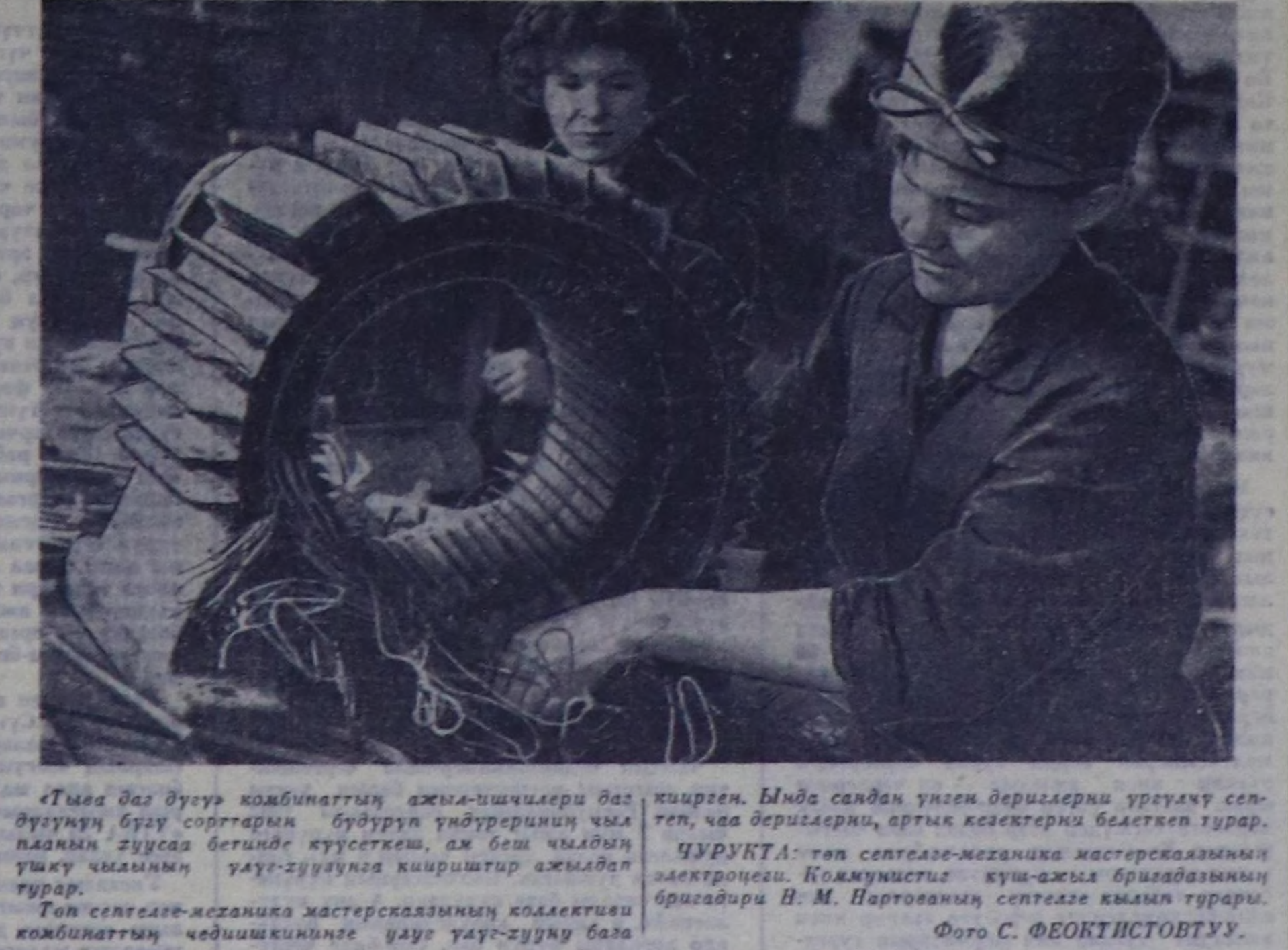
«Чыраа-Бажы» совхозтун партия болгаш комсомол организасталары Чөөн-Хемчик районда улуг организасталарга ханзаарып турар. Совхозтун партия организасталарында 160 коммунисттер, комсомол организасталарында 350 комсомолчулар бактап турар. Совхоз юбилейлик чылда күрүнеге көдө ажил-агый продуктуларын сазарын хуусаа бетинде ажып күсүдөткөн. А күрүнеге тараз сазлар планын 3,2 катан ажып дүжааган. Мал бажын өстүрери планда көрдүнгөндөн база ажып турар.

Улусчу амылдары

«Чыраа-Бажы» совхозтун партия болгаш комсомол организасталары Чөөн-Хемчик районда улуг организасталарга ханзаарып турар. Совхозтун партия организасталарында 160 коммунисттер, комсомол организасталарында 350 комсомолчулар бактап турар. Совхоз юбилейлик чылда күрүнеге көдө ажил-агый продуктуларын сазарын хуусаа бетинде ажып күсүдөткөн. А күрүнеге тараз сазлар планын 3,2 катан ажып дүжааган. Мал бажын өстүрери планда көрдүнгөндөн база ажып турар.

Партия болгаш комсомол организасталары коммунисттерин болгаш комсомолчуларын совхозтун ажил-агыйларын чугула адырларын тургускан. Олар тус-тус ажылап турар черлеринде социализмни чарыштып эгелечкелери чинге-тараа арыглаштыган. Тараа арыглаашкыныга амыкчы Бичин-Уруг Хомушук, шаң эргелечкиси Мандак Хомушук олар эки ажылааннар.

«Х Улуг хурал» колхозтун механизаторлары, тараа ажаап алышкыны соон дарыг техника септелгезин кирген. Оң ачмында дертук кварталда септер ден көрдүнгөн 5 тракторун септеп дооскан. Улуг-Хем районун өскө ажил-агыйларында техника септелгезин оожук тешипкан. Амыа чедир 17 трактор, 30 амык септеп кирген. Ылаңыга эн хой, техниканың «Найрал» совхоз тракторлар болгаш өскө-даа техника септелгезин чүгөс ноябрь 20-де кирген. Мындаг оожук темпин ажил-агыйларын удурткучулары ам дүредирин негеттинип турар.

Тыва даа дусур колбаткыч ажил-агыйлары даа дүгүлүк бүү соргаларын бүдүрүп үндүрүшкүн чыл планын хуусаа бетинде күсүдөткөн, ам беш чылдың үшкү чыгынын үлүг-хуурунча кириштер ажыгдал турар. Топ септелгезинде механика мастерскаязын коллективчи кижизидилгезинде үлүг-хуурунча база

ЧЫМЧАК „АЛДЫН“

Юбилейлик чылда бистик республиканың аңчылары өлүк аңашкынының чачыл болган сезюнда боттарыга алган күлүзгелерин чедикшинин күсүдерин-биле 2365 кижизидилгелер аңашкынында бээр ай чедип турар. Дыка хой аңчылар баштайгы аңашкыныны дооскан, улуг олча-омангы ээл коллегнер.

Төрүн чуртка үнелиг чымчак «алдыны» хой-биле тыварыч организастыг болгаш белектил ажилдарын эки чорутканыдан Барын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Бай-Тайга, Таңды болгаш Вөр районнарның аңчылары планын аналгаларын 100—178 хуу куусеткилден. Ол ышкаш Тожу районун Тора-Хем суурунун аңчылары 40 амыг муң диниң белектил пункттарына экил дүжааган болгаш «Совет Тыва», «Май 1» колхозтарның аңчылары баштайгы аңашкынының аң, өлүүн бө хунерде дүжаап турарлар.

Сыстыг-Хем кураңчыры тывыш чериниң штаттыг аңчылары Анатолий Чашин 900 диниң, Иван Дуганчы 733 диниң, 2 нитиң, Сыстыг-Хем кураңчыры тывыш чериниң Бин-Хем салбырының аңчылары Сергей Кошкар биле Александр Полижаев олар 548 диниң, 16 нити, Тожу көпөңчүмү тывыш чериниң аңчылары Кол Хөвөкчи, Исиф Микон, Виктор Виктор, Савелий Петров 500—500 диниң өлүгүс дүжаап, аңчылар аразында калбарган социализмни чарыштып баштайгы тилекчилери болуп, күрүнеге үнелиг өлүк тывышын үргүлчүлүп турар. Ол ышкаш Тес-Хем районундан Дөргөн-өөл Төмүр-оол, Чооду Хылан-оол, Чооду Чорба, Чооду Нара-оол олар база-ла районун шыырак аңчылары.

Республиканың белектил черлери амыа чедир 216,947 диниң, 2186 нити күлүзүп алган ийикле нитизи-биле планын 47,4 хуу күсүдөткөн, азы эрткен чылды бө үези-биле денээрде, 5,1 хуу бедик денелден көргүзүп турар. Күрүнең аңчыры тывыш черлери планын 60,4 хуу күсүдөткөн. А республиканың херекчелер нитизи-биле планын 47 хуу күсүдөткөн.

Бө чылдың аңчыры сезюнга белектил Эрзин, Каз-Хем, Улуг-Хем районнарга организастык чөк болгандан күрүнең өлүк планын чыдаа чедир күсүдөткөн. Сесерлик, Балгазын, Төре-Хөл, Монгу-Тайга сельполлары аңчылар-биле бөлүгүп ирээлериң чарбазындан планын чүгөс 10—45 хуу күсүдөткөн. Республиканы херекчелер нитизи-биле тус-тус районнарда белектил черлери аңчы, диниң черлерде аңчылар турар 300 амыг бажыңдарын септелгезин багыт чорутканындан оларның демир суугулары, сонга экинчери чөк болган. Бө чылын немей туттугун чаз бажыңдарың хой кезин диниң черлер чөгүндө зөөс, харын бажыңдарыңга таарыштыр хөлдөр кыягыларында кылган болуп турар.

Үениң чылыг байдалын ажыглап тургаш, соом дүшкеленте күрүнең өлүк планын күсүдөр дээш күрүнең болгаш районнарның аңчыры тывыш ажил-агый черлеринин, ноахогарын, совхозтарның удуруткучулары баштайгы аңашкынында чедикшинин келген аңчыларын аң-тал, күш-хуезин, өч-чөмөк-биле четче хандыргаш, база кататпалары организастык аңчыларыныч кичээлгенин салыр ужурулук. Бө бүгүн хөлгө ап, аңчыларын тывыңгыр ижин билдилер удуртуу республиканың херекчелерин нитизи-биле баштаар черинин, аңчыры аңыш-агыйның республика эргелелин болгаш аңы-аңгы районнарның партия, совет органнарның мурнунда бө хунерде чугула айтырылганын бирээзи болуу.

Бө чылын Тожунуң, Барын-Хемчиктин, Тес-Хемчин, Чөөн-Хемчиктин болгаш өскө-даа районнарның девискүзүндө аң-чөм эртен чылдыындан элбек. Тус-тус аңчыларын, эвеленерин бригадаларының аразына социализмни чарыштып организастап, аларның негеледе, херекчелерин хандырып, чымчак «алдыны» күрүнеге планын күсүдөр дээш боттуг ажыла чөвүлүр.

Өлүк тывышын планының күсүдөткөн аңчы бурундан ханзаарып, бичиг болгонда керээл күлүзгелерин сан талазы-биле ала-ла күсүдөткөндөн аңгыда, өлүгүн өлүктүн шынарын бедидер дээш кол кичээлгенин база салыр ужурулук. Бичангаш бистик республиканың аңчылары юбилейлик чылда күрүнеге дүжаап өлүк планын күсүдөп болурунча аргалары бурун бар.

ТУДА. Чаа Тулаам металл

«Х Улуг хурал» колхозтун механизаторлары, тараа ажаап алышкыны соон дарыг техника септелгезин кирген. Оң ачмында дертук кварталда септер ден көрдүнгөн 5 тракторун септеп дооскан. Улуг-Хем районун ө

Чадаанын билиг төвү амдырал туг, өстүрүп түр...

ӨӨРҮШКҮЛӨР, КҮЗЕЛДЕР

Бо арынны белеткеп тура шко- ланын чамдык доозукчулары ба- га ара ажылда чораш чамдык башкылар-биле кузелдерге олаш шупту-ла чымыччык болар оору чеггирешкинин сестерин чугалаар болду. Олар- нын чамдыктарынын чугалаарын дамдыл көрөбиз.

Геология болгаш минералогия эртемниин кандидатка КУЖУ- ГЕТ КАЛИН-ОЛ. Чадаанын № 1 школазын 1954 чылда он бир кижин дооскан бис. Иштин дугаары доозукчулар болуверс. Ол чымын Москва- нын геология-шиччала институту- дунга өөренип кирдин. Беш чыл эртен соонда ону дооскап, төрө- рөн Тыванын эртинге байлактар- ын шиччалырга бодумуру уугу- тузуну кириштиргер ааске- жикти болдум. Оон соонда өөр- едилегиин уруулаууру-биле Ленинградтын даг институтунун аспирантурасына өөренип кир- дим. Ону чоокта чаа дооскуп, ортумак эртем-биле мени чепсе- лед, дээди эртем чедип алырмын мени белеткеп, чамдык чамдык школанын башкыларыма оору чеггирешки кызылар чок. Бисти өөр- едип турган башкыларыма Гаина Ивановна Петрова, Хо- нушук Саниотвич Алдын-оол болгаш өскөлдөр бистери бил- дык-биле чепсегээр дээди та кайы кире уугу кушту үндүрүп мана- нын, оларны кажан-даг улгас- мен.

Калин-оол эртем адын Октябрьдин 30 чыл оюнун бүтүрүндө камгала алган. Оон диссертация- ны Тыванын белеткериинде өөр- едиле турар үчүлдү эртинге чаа- дүтүрүп дүбүлдү. Ол ам Тыванын комплекслик геология экспедициянын тематиктег партиясында уугу геолог болуп ажылдап турар.

Тыванын эртем-шиччала ин- ститутунун эртем амыдакчымы ЯКОВ ХЕРТЕК:

— Ол школан 1936 чылда дооскан, кызылдың башкы ин- ститутунга өөренип кирдин. Агаа беш чыл дүрүзүндө өөренигеш тыва дыл, литература, төөр та- лазы-биле билиш болуп, башкы- нын дээди эртем чедип алы- дым. Институт дооскан соонда Тес-Хемниң Кызыл-Тыва школа- зына ажылдап турдум. Өөр- едиле чымы доостурга мени бол институтка ажылдаар кылдыр бээр шилеткен мандыг чүе. Бишкени бедиин амыр-биле Москвага, СССР-ниң эртемгер академиянын дыл институту- нун аспирантурасына чы ажыг кире өөренип, ам-даа инда бот- өөрөдиле-биле өөренишкан мен. Мээң журнунда кол соругла — диссертацияны бедишкенин кылдыр бижээп, камгалаары. Оон темалы-тыга дыла бижээп сөз каттыжылгам. Бо темалы ма- маарышкан материалдарын чымы, бижиттинип турар мана- дыг кижин мен. Төрөң школалы мени өөрөдип турган башкыла- рыма, ону кайы доозуп үнөп бугу эш-өрүмгө байыр чедирин, оларнын амы, амдыралына уугу чедишкенини күзөдүм.

«Тыванын амыктары солун- нун тарымсалгалы» секретары ВАСИЛИЙ МОИГУШ:

— Мээң чагым-чүгү берген мыак школанын, мени өөрөдип турган башкыларымын, кайы өөр- енип турган эш-өрүмү, школа- чык чамдыктарыны уруулауу сая- гатта келер-дир мени Оюн 1955 чылда доозуп, он шупту дугаары доозукчуларын сактып кирдим. Москвадан Ломоносов аттыг куруну университетинин журнали- стика факультетин дооскап, «Туванская правда» солуна ий чыл чедир ажылдап, оон соон- да амыктар солунуна мени эк- келген бо. Чадаана школазы мээң дугуру төрөң мыак школал, эки-ле школа чүе. Хей-тэй кижилер ону доозуп, дээди өөр- едиле черлерине кирип, ону доозуп уугу, төрөң Тыванын билин, кужун жарам чокка бар- лабай-ла турар билуулар.

Кызылдың башкы институту- нун ректорун педагогика эртем- керинин кандидатка ХОМУШУК САНИОТВИЧ АЛДЫН-ОЛ:

— Чадаанын № 1 школазын 1953—58 чылдарда директорлап турдум. Шыраак билиш сур- туларын доостурар талазы-биле чеге эки дөдүлдүм. Аларны школа чүе. Ону доосканарын бика хейү эртем амын кызыл, чамдыктары кончур тускай эртемни кижилер болу берген. Шыраак билиш суртуларын доостурар, национал кадрларны белеткээр талазы-биле Кызылдың № 2 школазын аманда Чадаа- нын № 1 школазын кирип турар деп бидишкенин чугалап болду. Канды-бир өөрөдиле черинге эки традиция тургутаар оон ро- ло уугу, эки болуп чүе. Ол шко- ланын башкылары, амыдакчы- лары ол традицияны бижылал, чаа чуралары келээр дээш амыдаар, өөреникчилерин ила- ла ол кыста доостурал, иштө- рүткөржө, үнөөсеттерге өөр- өдөп чорудуп турар болу деп үлүз күзөдүм мен.

Ол школан доозукчулары Ондар Хеймер-оол, Саяа Хеймер- оол олар бистин институтун башкылары. Ондар Хеймер-оол математика эртемниин канди- дады деп атты бо чылдыг декабрь айда азы келер чылдын январьда чедип амыр деп турар. Школанын башкылар коллек- тивинге уугу-уугу чедишкени- нерни күзөдүм — деп, чугалап ол доосту.

Т. КЫЗЫЛ-ОЛ.

КИЖИ БУРУЗУНУН ЧҮРЭЭНДЕ

«Кырган школанын», «Бистин кызын өөрөдүр...», «Мээң чурттан турган өрөдүн бо-дур...» деп, сөзгиленин ханымында төрөң школа- зына кызылар чок манаа илереткен кижилерин кайы- зып ол дээр. Илаңга бо уугу байралдыг чымыда өөреникчилер болгаш башкы- лар коллективинге өзгөч байыр чедирген телеграммалар, ча- гаалар уугу чок-ла келтирээр- дир. Москвадан Курнуевич Ломоносов аттыг университетинде аспирант Хеймер-оол Оланович Ондарын чага- анда мына дээс:

«Өртемни үндөшкенин-биле чепсегел, 1954 чылда мени өөрөдиптеги уламчылаларын болгаш амыдаардын аас-кежиктег каалама оруун- че школам үдөп каан. Ленин- градтын куруну университетинин физика-математика факультетин дооскап, төрөң Тывага келгем. Кызылдың башкы институтунга ажылдап эгелесем. Командировка- да, шөлө-даа үезинде Чадаа- нага чедө бергеним, мээң бир-ле дугаарымда бар «аамы» — мыак школал, оуну доортуп келген интерна- ды ол. Школаны чамдыктар даа агаа кандыг омак-хогуд оолдар, кыстар-биле өөренип турбадым дээр. Олар база төрө- нүн школанын кызылар чок мнактар, амы үеде шуп- ту-ла дээди эртемни, респу- бликанын экономиказын, культуразынын бүгү-ле адм- ларында ишчилеге ажылдап турарына чоргаларын-дыр мен. Школанын ат-аллары дээш олар бижээп тургуну ажылдап, коммунизм тургу- зушкуну уугу херөөгө уугу-хуузун кирип турарлар».

Школанын доозукчузу, Иа- ма школазын өөрөдиле эртемгер Алдын-оол Согу- намович Ондар мынчаар бижээп: «Школанын чедиш- кени мени чогадымчы кун-ажыла сөрүк кирип тур- дыр... Оон өстүрүп каан кадрларым чоргаларым- дыр мен. Мындыг чыгы сестерин бо школага өөренип чоралардан, ону доосканар- дан дынаары биске өөрүтүп, Доозукчуларын чок хире уугу хуудуктеги Чадаанын № 1 ортумак школанын чалаан алганы таварыма эвес, оон эртин келген оруу, амыл-херо алдырлар.

Сентябрь 30. Бо адыларын хуш бистин школазын байырлаанын хуш, чүте дөрге 1930 чылдын сентябрь 30-де Чадаанын № 1 орту- мак школазын бодунуң амыл- ижин эгелес, өөрөдиле чымын эгелесинин байырып шупту чыксаалын эртергем.

Школанын кайчар өргөн- азып тургусалын, арагарын чып урууларын кайчар чып, өөрөдип тургалы школанын бирги директору Хер- тек Намрович Державин сактып чугалаарын дына- шп, бо бижээп тура-соруку бодуну кижини хуудулу амыл- ижин берге, солун орутарын кижин кайтар. Хертек Намрович: «Мээң амыл-хероэм бо школанын төгүзү-биле ха- ны холбашкан. Мен бо школа- биле кайы оуп, кырын келдим. Ам-даа ону амыл-хероэм кырып — амыл-хероэм ху- ледиге болур» деп чугалаан.

1930—1931 өөрөдиле чымын эгелесинде 150 хире сур- тулар өөрөдиле чымын дооскап. 1930 чыл — тыва на- ционал бижикте чогадан тургускан чыл. Палымба биле Соколовтуң чогадан кыла- ны баштайгы ном «Ужуг- лар» арагарын караан чы- рыткан. Школанын баштайгы башкылары Шараын сөүлө- дө бо школанын директоруна ажылдап, Даг-Алтай туртуп Арбылаков, Тулуп Балган, Шырай-оол олар ажылдап турган. 1950 чылда школанын

20 чыл оон таварыштыр ону 7 чылдырдан 10 чыл школа- ны кылдыр эде органыстаан. Баштайгы өөреникчилерин хуу- салымныг дугайын кызыл соугуруунас боор. Кызылдың ол, кайда-кайда барганмы? Бо алтырыг кымыга- даа соугуруунаг боор

«Большевик» колхозунун дар- ганы Александр Шаала, Чөөн- Хемчик районун уугу сурду- жул кол шиктежикши Мерген Олаев болгаш оон-даа өскөлер маамарыш.

1941 чылда немец-фашисттер эжелекчилер уугу СССР-ге оор бау-биле халдаанда тыва

бич амыл-ижинде ая сеткел- дерин амылдан, дайындыг бер- ге чылдырында-даа чурттуг хуу-салым дээш эрес-маа- дырдыг демисепкенер-дир. 1953 чыл. Бо база-ла биске озаа чыл. Илаң бистин шко- ла бир-ле дугаарымда орту- мак эртемни кадрларын бе-

тудунда башкы; Ондар Хей- мер-оол — аспирант; Хоалыг Алдын-оол — Чыраа-Бажыг школанын директору; Тыва АССР-ин школаларын ала- дарым башкылары Содым Сугдур, Сарыгар Тонкай-оол, Эмилер, Бургае Доруу Кара- сал, Кызылда Ооржак Тонкай, Тамбар Олаев, Сат Сер- жинмаа, Уугу-Хемде Олаас Ондар бо школаны дооска- нар. Чогалак Алдын-оол Да- жаа база-ла бистин школа- нын доозукчузу. Школанын өөреникчилери чораларын дык хейү партия-совет орган- нарында ажылдап турар, Куу- лар Шулуу — СЭКП-ин Чөөн- Хемчик райкомунун бирги секретары; Моигуш Кызыл- оол — СЭКП-ин Бай-Талай райкомунун бирги секретары; Ооржак Биче — СЭКП-ин Эрзин райкомунун бирги секретары; Кара-Сал Будур-оол — Уугу-Хемияг райкуеком дарганы дээш оон-даа өске. Шупту 500 ажыг кижин бистин школазын дооскап.

Амы үеде школага 526 өөреникчи бар. Оларын 34 башкылар болгаш кижини дооскап өөрөдиле, кижини дооскап турар. Бо коллективте РСФСР- ин адыларын башкыны Х.С. Бурю, Уугу өөрөдилегин тергенин С. Ч. Паву болгаш хоочун башкылар: О. Г. Шабеева, Хоомуш Доруу, С. Б. Олааскай, Ю. К. Чульдум коллективтин уугу ара-дуркугалыг өөз бооп ажылдап турар. Бо-ла школанын доозук- чулары Хоалыг Достой-оол, Ооржак Семит, Ооржак Кы- зыл-кыс, Зоя Моигуш, Согу- лад эртемни чедип алган, мында чедишкенин ажыл- дап турар.

Совет эрге-чагырганын 50 чыл оюна школа коллективин, эвеш эвес чедишкенин доос- турган. Уугу байырлаага белек кылдыр бистин школа- да байлак экспонаттарым

турт-шиччеленин музейин база революстуг, дайындыг болгаш кун-ажылы адыр- нын өрөлини тургускан. Ол музей болгаш өрөдү кижини дооскап амыл чорударын уугу бааламы болу бер- ген. Мылдан кылдыг озаа со- луг материалдар чок дөр! Тыва- га партия шиктежикши, ийи төгүзү, он киржикчилерин сактышкыларын, Ада- чурттуг Уугу дайыннын киржикчилерин сактышкыларын, оларнын эгелес- дерин, документалар. Эң-не оза- да чүе—этнографиян бай- лак булуна тургусканы бол- ур. Музейге келген ачылар, экскурсиялар интерактив- нолды байырлаага байлак экспонаттарын булуучу дык соугуруу кире чоруп тур- гар.

Урутларын коммунисттер бауга өөрөдип, кижини дооскап уугу херөөк ая сеткелдиг кирин турар башкыларын саны хун бүрү өзү турар. Башкыларынын арга-мер- гежилди башкылар хун бүрү бөдөйдү, кижини дооскап өөрөдиледе көсүк чедиш- кенин чедип ап турар. Илаңга техниктег херөөк- дерин амыдаары башкы- ларында мааба-биле несте- роон.

Анык салгалчыларын эр- тем-биле чепсегел, оларын төлөтөп, культуруг кижилер кылдыр кижини дооскап, коммунизмин булуту тургу- зуучулары кылдыр белеткээр дээш, бистин школанын баш- кылар коллективин ам-даа ийи амылдарын кылдып чорудар хуудулап бис. Школала ам өөренип турар өөреникчилерин иштинде келер үеде экономиказын, культуранын бедиң мергежилди, талам- лыг кадрларын шыгалар үверинге булутур болур.

М. ООРЖАК, Чадаанын № 1 ортумак школанын директору, школанын доозукчузу.

Күзелдин күштүү

Совет чуртуп деп адатынын турар бистин туртуп канчар-даа аажок дөдөк уугу болгаш күчү-чүпүтүг. Чоокта чаа-ла ол бежен харады. Илаң чамдык дургуунда бистин чуртувус таныттымы кылдыр өскө- рүлгөн. Совет улустун тургузукчу күш-акмынын ачында чуртувус өң-не мурачмы, күчүлүг, культу- руг, кайгачмын апарган. Илдың чуртун хамаатымы болганымга чоргаларым мен.

Мээң профессионал-башкы. Ону эң-не бодун мергежи деп санаар мен. Орус дылды болгаш литерату- раны урууларга өөрөтпөшөө, 8-кы классны удурутуп менэ даеккан. Мээң илазында 36 өөреникчи бар. Олардын азым-чагы амы-ангы. Илаңга-даа күзел-соруу чыгыс. Өөреникчилерим-биле кайы чоругу менэ соолуп, хогул.

Уш чыл мурунунда башкылам эгелес мен. Амдыралда эң-не баш- тайгы кызылдың канчар эртерин кызыл кыс эжани амылар са- нында сактып кээр мен. Орус дыл- ды башкыларын методиказын эки белес, билим-даа, чаңчымын эки чепсе турду. Чамдыкта черде эдэп берге тургулаан. Илаңга-даа бергегерге турубадым: башкы бо- лур дээ күзелдин күштүү турган. Башкылар коллективин мени эң ут- каан. Дуржуугады башкыларын кичээлдеринге олурун турган мен.

Бистин школамы дуржууга тара- дыр талазы-биле районда кол шко- лаларын бирөөн, мычанаг кол эртемниин бирөөн болур орус дылдын болган литературанын баш- кылашкыныга негедде уугу. О. Г. Шабеева, М. Ч. Ооржак, М. А. Са- лым оон-даа дуржуугады башкылар бисте ажылдап турар. Бо школалар чылдарда ажылдап тур- гар О. Г. Шабеева орус дылдын баш- кылар талазы биле байлак дуржуу- ганын анык башкыларга дамдыл берип турар.

Кичээлдин чедишкенин болуру башкынын белеткениден кол ма- маарып. Кандыг-даа кичээлди кор- гутуу материал чокка эртерин берге болгай. Бистин школамын коргутуу материалдары дээш өскө- да өөрөдиле херекселер дээр бар. Техниктег херекселер бада бар. Өөреникчилерин кичээлдин со-

Устунде чурукта Чадаанын № 1 школазын хоочун болгаш анык башкылары. Мурунку одурууда (солгай талазындан): 31 чыл башкы стажтыг, эге класстар- ның башкызы С. Б. ООЛАКАЙ; 30 чыл башкы стажтыг, 5—8 класстарны орус дыл башкызы О. Г. ШАБЕЕВА; школага 22 чыл ажылдап келген, 9—10 класстарнын физика башкызы Ю. К. ЧУЛЬДУМ; анык салгалчыларын өөрөдилеге 14 чыл болуп турган, школанын өөрөдиле эргелекчи, тыва дыл башкызы М. А. САЛЧАК; 25 чыл башкы стажтыг, эге класстарнын башкызы, Кун-ажы- лдын Кызыл тук орденни С. Ч. ПАВУ.

Артунда одурууда (солгай талазындан): 17 чыл башкылап турар, тыва дыл болгаш төгү башкызы З. С. КУУЛАР; ол-ла школанын доозукчузу, үстүкү класстар- нын литература болгаш орус дыл башкызы К. К. ООРЖАК; эге класстарнын орус дыл башкызы Б. Т. ООРЖАК; ол-ла школанын доозукчузу, эге класстарнын башкызы А. М. АК-КЫС.

Адаанда чурукта ол-ла школанын доозукчузу С. Д. ООРЖАКТИН 10 «а» класста төгү кичээлин эртертип турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Амыдырал-биле холбаштыр

1948 чылдын чамымында Кызылдың башкы үнөөсетин 20 хире оолдар, кыстар эң-не баштай дооскан бис.

Училишени шуптувус эки доозу- тувус, мычак чурттуг дээди өөрөдү- ге черлеринге өөренип күзелдилер база турду, илаңга-даа ол үеде Тыва- га башкы кайлар чедишес тур- гуртукса, бугу чонуска бараал- лар ол кыста болгаш башкы ту- узлаа бисти кылдыра берем. Илаңга шуптувус Тыванын бүгү булу- чарыне тарал чорутуеус. Ол-ла чылдын августта Чөөн-Хемчик ра- йонун Чадаана 7 чыл школазына келдим. Илаңга 1-ден 7 чедир клас- тарыма, 200 ажыг өөреникчилерим, эвеш, тар класстарыма школа тур- ган. Мээң 2-ги классны кузээдип бергенер эң-не берге, тарымсала- ны, оон-биле кайы солун башкы амыл-даа мычак эгелесем.

Берселер-даа кой-ле турган. Илаң- гыма сая болгаш төрөң дылдын кижилерин эртериптег кончур бер- гедеп чордум. Буржуазалык башкы- лар Хоалыг Бурю, Моигуш Би- че-оол, Кырым Тываа-Хөө олар мээң уругулу дуулажым, башкы болуп ажылдаарыма уугу дуулам чедиргенин улгас мен. Мээң мычак- ны 2-ги классчыларымда Хоалыг Доруушпан, Ирина Кушкай-оол, Моигуш Бичен, Варвара Хоалыг суулар дээди өөрөдилегин чедип алган база-ла башкылар турарлар. Хей-ле берселерин эртин чораш өөрөдиле каан өөреникчилеринде школанын эки дооскап, дээди өөр- едиле черлерин дооскап база хей.

Олар үеде амыл-ажымын аны- мын адыралында, культуру тургу- зушкунунда кызыл ажылдап, боттарын төлөтөп, эртем-билеги кижилер кылдыр көрүтү бергенин дыңнады, дык-ла өөрүтүрү мен. Ам билим Москвага, Томскке, Крас- ноярскиде, Улан-Удэде дыкка хей кижин өөрөдиле турар.

Совет чамдыр школанын 5—7 класстарында биология болгаш гео- графия эртемниин башкылап турар мен. Бузуугу географтары, биоло- гарыны өөрөдиле амыр дээр — ол эртемнири амыдырал-биле ол-

баштырып, ажылап билер кижилерин өөрөдиле турар.

Ботаниканы өөренип турар өөр- еничи эрэм чечеткенинде эгелес, оорордара, сөдгарда, школамы болгашы уугу турар уунуларын тываар, оларны ажал билер, саты чөвөчкө кижин болуп журулур. Өөреникчи кижини чурттал турар черинде коллоо, сооготарынын тарап турар культуруларын атгар- нын, сорттарын мылал мыдаар, ма- дарын породаарын танып билер, оон ап турар продуктуларын орту- мак кичээп билер, ажал өстүрер ажылдар-биле танып кылдыр өөр- едиле берге болгаш нарын.

Бо мыылаанга чылда бистин шко- ланын өөреникчилери школамын болгашы база зооралык партия- мына алаан хей чечеткенин өстүр- дүеус. Келер кыстан эвеш, школа үчүстөдүлүлө кат-чымисте чадап уунуштерин, абыланын, ешмянын, саванын чаа өзүмнерин өстүрер планны бис.

Д. ХОМУШКУ, биология башкымы.

ШКОЛАМГА ИЙИ ШҮЛҮК

1. ОН ШАА ЧЫЛ МҮРҮНУНДА Сабалчыннаан чорударын Чечек-ончон амин остана, Чадаана хем арин орта Селгүтетен-даа чорудуе-ла. Саллар-даптар аразында Чалгыг даамы үнөмэй бод, Хип дон чаамы ийи чүрек Кымырдыр сон-даа турду. Башкылар дээш, школа дээш, Ондур чурттуг ачымы дээш, Баарымы партада Оруп алган ийи чып дээш, Илер-чалы интеренин Чүткүдү дээш, күзел дээш Ийи чүрек ынгиртаймын, Чүгөдө-даа кээр турду. Ипа. Бөгүн көрөгө — каттырмынчы, Бодун болгаш текен намын. Илаңга-даа чалымы шалааы Илдиниңиң аралдап, кыткен, Тайга болза кызылчык, Амыл болза березинче, Далаштырмын кий деп үнөп, Алдын шаламы ол-дур, эжим. 2. ОН ШАА ЧЫЛ ЭРТКЕНДЕ Хемчик ууну өскөргөбөз, Хөвөр сунуп, Хемчик кирген. Чадаанын билег төү Чалгынан тур, өстүрүп тур. Билгелерге эжинг амыс Бир-даа када куруг турба, Амыр хунуп чалым, чалым Амыр-шолон башы орлар. Оолдар, кыстар! Байыр тууду, Орууларын бирөөн тур мен. Чокуд адым өргөвөшөчө Чоргал чурттал, дадыгары. Кыстар, оолдар! Кады чоруула, Илаңга-даа дөдөк шалаа! Бүгү күштү Уугу чурттал Бүрүн өргүп, бараалгалым! А. ДАРЖАА, дөрткү үндүрүлгенин доозукчузу.

